УДК 347.73

СОЛОПЕНКО В.В.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗАБЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ

У науковій статті розкрито основні засади правового забезпечення позабюджетного фінансування фізичної культури та спорту в Україні. Акцентовано увагу на необхідності визначення в Україні комерційних видів спорту (наприклад, футбол, баскетбол, волейбол, бокс, теніс), на які буде поширюватись законодавство про професійний спорт.

Ключові слова: *видатки, спорт, параолімпійський спорт, бюджет, правове регулювання, фізична культура і спорт.*

В научной статье раскрыты основные принципы правового обеспечения внебюджетного финансирования физической культуры и спорта в Украине. Акцентировано внимание на необходимости определения в Украине коммерческих видов спорта (например, футбол, баскетбол, волейбол, бокс, теннис), на которые будет распространяться законодательство о профессиональном спорте.

Ключевые слова: *расходы, спорт, паралимпийский спорт, бюджет, правовое регулирование, физическая культура и спорт.*

In this scientific article the basic principles of the legal support of extrabudgetary financing of physical culture and sport in Ukraine are disclosed. Attention is drawn to the need to define commercial sports in Ukraine (for example, football, basketball, volleyball, boxing, tennis), which will be covered by the legislation on professional sports.

Key words: *expenditures, sport, paralympic sport, budget, legal regulation, physical culture and sports.*

Вступ. Відповідно до законодавства України, фізична культура – це діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їхнього гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя. Фізична культура має такі напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація. Спорт – це діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення й уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань і відповідної підготовки до них. Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний і військово-прикладний спорт, спорт інвалідів тощо [1].

Закладами фізичної культури і спорту, зокрема, є спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту інвалідів [1].

Постановка завдання. Метою статті є необхідність здійснення комплексного аналізу засад правового забезпечення позабюджетного фінансування фізичної культури та спорту в Україні.

Результати дослідження. Для розвитку фізичної культури і спорту використовуються позабюджетні кошти, зокрема, від підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, окремих осіб; фінансово-господарської діяльності закладів фізичної культури і спорту; користування правами інтелектуальної власності закладами фізичної культури і спорту, організаторами фіз-

© СОЛОПЕНКО В.В. – аспірант кафедри фінансового права (Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»)

культурно-оздоровчих і спортивних заходів; проведення державної спортивної лотереї; інвестиційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту визначено, що з урахуванням світової практики суб'єктам господарської діяльності у сфері фізичної культури і спорту можуть надаватися в установленому порядку інвестиційні, податкові, митні та інші переваги. З метою захисту прав споживачів фізкультурно-спортивних послуг держава використовує відповідні механізми ліцензування, сертифікації та стандартизації. Позабюджетне фінансування сфери фізичної культури і спорту здійснюється за рахунок упровадження державних спортивних лотерей, заохочення спонсорів тощо. Учасники професіонального спорту здійснюють економічну діяльність згідно з вимогами, що визначаються міжнародними спортивними організаціями й відповідно до законодавства України [2].

Так, дійсно, в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» визначено, що на розвиток фізичної культури і спорту підприємства, установи та організації спрямовують кошти в порядку, визначеному законодавством. При цьому передбачено певні преференції: заклади фізичної культури і спорту звільняються від сплати земельного податку відповідно до закону; держава може надавати податкові пільги для юридичних і фізичних осіб (резидентів і нерезидентів), що здійснюють благодійну діяльність у сфері фізичної культури і спорту в порядку, визначеному законодавством.

Однак, незважаючи на законодавче визначення необхідності в позабюджетному фінансуванні закладів фізичної культури і спорту, а також чітку визначеність на законодавчому рівні привілеїв щодо оподаткування підприємств, установ та організацій, які здійснюють позабюджетне фінансування фізичної культури та спорту, все ж таки сьогодні ця сфера й такі заклади відчувають значне недофінансування. Наявність критичної ситуації супроводжується низкою факторів. Саме тому акцентуємо увагу на них і виділимо найголовніші.

Одним із визначальних факторів, який впливає на обсяг позабюджетного фінансування, є поінформованість суб'єктів господарювання про можливість і престиж спонсорства у сфері фізичної культури та спорту. Адже в час глобалізації здійснити ефективну й масштабну рекламну кампанію не становить великої проблеми, а результат від її проведення може підвищити значущість і статус благодійника, тим паче якщо зазначена кампанія буде масовою чи рейтинговою, при чому в разі залучення позабюджетних коштів від суб'єктів господарювання одним із визначальних моментів може стати активна участь працівників підприємств, установ та організацій з метою просвіщення щодо здорового способу життя шляхом зайняття спортом.

Головними умовами для розвитку фізичної культури і спорту, відповідно, і збільшення обсягів фінансування має стати стимулювання занять фізичною культурою, створення життєвих ситуацій, за яких рухова діяльність стає внутрішньою органічною потребою й усвідомлюється її значення і користь. А це означає, що доцільним є створення державних спортивних клубів, секцій, спортзалів, щоб молодь мала можливість усебічно розвиватися. Змінюючи нормативну базу, значну увагу потрібно приділити створенню програм розвитку фізичної культури та спорту, створити вигідні умови для заохочення меценатів, які були б зацікавлені у фінансуванні цієї сфери, а також щоб більше коштів виділялося з Державного бюджету [3].

І.Л. Гасюк, досліджуючи проблематику фінансування сфери фізичної культури і спорту, вказує на проблемність реалізації механізму фінансування та виділяє такі проблемні питання: зміна участі держави в забезпеченні життєдіяльності фізкультурно-спортивних організацій, значне проникнення у сферу фізичної культури та спорту ринкових відносин і формування ринку фізкультурно-спортивних послуг [4, с. 104].

Утім науковець не розділяє проблеми державного фінансування досліджуваної сфери та проблеми позабюджетного фінансування сфери фізичної культури і спорту.

О.М. Журило, вивчаючи проблематику фінансування сфери фізичної культури та спорту, відзначає, що проблема полягає в тому, що комерціалізація спорту формує відносно вузьке коло спортивної еліти, яка користується увагою преси, одержує значні, а іноді й винятково великі доходи від занять спортом, і водночас відділяє його від основної маси спортсменів, що не досягли вершин майстерності. Цілком природно, що ці спортсмени, а також їхні тренери й обслуговуючий персонал не одержать вигід від комерціалізації спорту, більше того, неминуче втратять частину матеріальних і фінансових ресурсів. Така тенденція досить чітко виявляється нині, коли відбувається значне скорочення фінансування спорту, не пов'язаного з демонстрацією вищого рівня досягнень, і це, природно, викликає опір з боку людей, зацікавлених у збереженні наявного стану.

Комерціалізація призводить і до розширення сфери впливу спонсорів на спорт, у структурі спортивних організацій з'являються фахівці з маркетингу, бізнесмени втручаються у вирішення спортивних питань, від указівок, у якійсь формі й з використанням якого інвентарю повинен виступати спортсмен, і до складання розкладу змагань і добору спортсменів у команди.

Так, наприклад, за результатами проведення Олімпійських ігор 2018 року стало очевидно, що сфера фізичної культури та спорту в Україні перебуває в украй поганому стані, адже відсутність фінансування спричиняє такі основні проблеми: недостатня кількість підготовлених спортсменів у тих чи інших видах спорту, а в деяких категоріях узагалі відсутні представники спортсменів; відсутність належного інвентарю та костюмів; відсутність достатнього рівня підготовки спортсменів, що спричинено неналежною якістю і станом підготовчих площадок в Україні; відсутність достатньої фінансової забезпеченості спортсменів, що спричиняє відплив талановитих кадрів з України; незабезпеченість матеріального стимулювання за відповідні досягнення і старання; неналежна державна підтримка; нівелювання престижності праці спортсмена тощо.

Важливим чинником реформування економічних відносин у сфері фізичної культури і спорту є впровадження ефективного механізму залучення позабюджетних коштів, зокрема Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, відрахування роботодавцями коштів профкомам на фізкультурну й оздоровчу роботу, як це передбачено статтею 44 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», внесків підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян і фізичних осіб, кошти від фінансово-господарської діяльності закладів фізичної культури і спорту та організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, продажу прав на використання спортивної символіки й трансляцію спортивних змагань, від проведення спортивно-видовищних заходів тощо [5].

На підставі аналізу вітчизняного законодавства та практики його застосування можемо зазначити, що основними джерелами грошових надходжень як позабюджетного фінансування сфери фізичної культури і спорту є таке:

– доходи від підприємницької діяльності, тобто деякі комерційні фізкультурно-спортивні організації використовують у своїй діяльності власні кошти, пайові внески засновників, кредити, інші залучені кошти. Якщо це зафіксовано в їхньому статуті, вони можуть надавати готельні, транспортні, банківські, торгові, ремонтні й будь-які інші послуги. Це можуть бути, наприклад, доходи від речових ринків, абонементних груп, збори від видовищних заходів, орендної плати за користування спорудами й приміщеннями. Прибуток можуть приносити платні фізкультурно-спортивні послуги, випуск друкованої продукції, зокрема методичної чи довідкової літератури, реалізація сувенірів та іншої спортивної атрибутики, спортивного одягу, продаж прав на радіо- й телетрансляції, використання товарних знаків, проведення аукціонів тощо;

– надходження з позабюджетних фондів (передусім Фонду соціального страхування), які працюють задля сприяння розвитку фізичної культури і спорту;

– надходження від ігорного бізнесу, в т. ч. від проведення лотерей. Використання цього виду позабюджетного фінансування в Україні потребує ретельного вивчення закордонного досвіду. Так, наприклад, у Латвії, Португалії, Італії виділяється такий вид лотерей, як спортивні, а прибуток від їх продажу спрямовується на фінансування сфери фізичної культури та спорту. До речі, за законодавством України, дохід від проведення спортивних лотерей також повинен спрямовуватися на розвиток фізичної культури та спорту, однак у зв'язку з тіньовим складником такого бізнесу ця норма не працює взагалі;

– надходження від спонсорів. Спонсорство в галузі фізичної культури і спорту – це взаємодія спонсора й фізкультурно-спортивної організації (спортсмена) за можливої участі посередників, у процесі якої спортсмени, фахівці отримують різноманітну матеріальну підтримку (фінансові засоби, товари, послуги тощо) взамін на їхню участь у реалізації маркетингових функцій (випуск, просування, збут продукції тощо) виробників засобів виробництва і споживання та фірм, які працюють у галузях обслуговування;

– надання меценатської допомоги, адже меценатство є цілеспрямованою діяльністю окремих осіб, організацій і груп, метою яких є довготривала валоризація їхніх імен, назв і логотипів шляхом фінансової підтримки сфери фізичної культури і спорту. За своїм змістом меценатство – недержавна діяльність, спрямована на підтримку і стимулювання різного роду творчих ініціатив у галузі мистецтва, освіти й культури. Відмітна особливість меценатства полягає в тому, що воно забезпечує безкорисливу допомогу та заступництво, спрямовані на досягнення вищих інтелектуальних, культурних, етичних цінностей суспільного значення шляхом забезпечення талановитим особам або колективам можливостей для освіти чи самовираження.

Громадські органи управління фізичною культурою і спортом можуть фінансуватися з різних джерел: частково з державного бюджету, профспілкових організацій, а також за рахунок доходів від виробничої, господарської, видавничої, комерційної діяльності, надходжень від спонсорів, організованих виставок, лекцій, лотерей, аукціонів, спортивних заходів, за рахунок особистих внесків тих, хто займається, соціального страхування, місцевих бюджетів, надходжень від експлуатації спортивних споруд та інших платних послуг.

Крім того, варто зазначити, що кошти Національних федерацій України складаються з:

– асигнувань, що виділяються Міністерством молоді та спорту України;

– коштів збірних команд України;

– членських внесків;

– відрахувань від змагань;

– коштів від контрактів, що укладаються з іноземними спортсменами й організаціями;

– коштів від спонсорської допомоги, добровільних пожертв приватних осіб, фірм, корпорацій, громадських фондів;

– коштів від продажу прав трансляції змагань;

– асигнувань, що виділяються місцевими обласними, районними, міськими органами управління;

– доходів від власної господарської діяльності.

Спортивні клуби й товариства фінансуються з різних джерел. Здебільшого вони фінансуються галузевими комітетами профспілок, з місцевих бюджетів тих підприємств та організацій, при яких функціонують колективи фізичної культури відповідних спортивних товариств.

Комерційні спортивні організації можуть фінансуватися за рахунок будь-яких зазначених вище джерел позабюджетного фінансування.

На сучасному етапі основними державними і приватними джерелами фінансування Національного олімпійського комітету України (далі – НОКУ) є такі:

– надходження з Державного бюджету України, від спортивних громадських, відомчих та інших організацій;

– надходження бюджетних коштів Міжнародного олімпійського комітету (МОК);

– спонсорські кошти фірм, приватних осіб;

– доходи від ліцензування – продажу прав на використання символіки НОКУ;

– відрахування від лотерей, комерційної діяльності, продажу квитків на окремі спортивні заходи, продажу прав на телевізійні трансляції;

– доходи від лекційної, рекламно-видавничої діяльності, від продажу олімпійських монет тощо [6].

Незважаючи на досить широкий спектр позабюджетних джерел фінансування, все ж таки відзначаємо, що сьогодні в цій сфері існують проблеми.

Констатуємо, що нині в Україні бюджетні можливості фізкультурних і спортивних осередків об'єктивно обмежені, тому спортивні організації повинні або існувати на основі самофінансування, або використовувати допомогу спонсорів чи меценатів. Залучення спонсорських коштів у комерційно невигідні види спорту через їх невисоку видовищність зумовлює необхідність у наданні переваги не спонсорам, а меценатам, ураховуючи їхню безкорисливість. Відсутність достатніх обсягів фінансування комерційно невигідних видів спорту зумовлює втрату інтересу дітей і молоді та не дає змоги навіть спортсменам вищої кваліфікації одержувати істотні доходи від занять спортом.

Цікавим є підхід до регулювання цього питання в законодавстві Італії, відповідно до якого тільки в деяких видах спорту є професійні категорії, які визначені спортивними федераціями у своїх сферах. До них належать такі: футбол серії A, B, C1 і C2 серед чоловіків; баскетбол серії A1 і A2 серед чоловіків; велосипедний спорт – гонки на дорогах і на треках, санкціонованих Лігою велосипедного спорту; мотоциклетний спорт – мотокрос; бокс I, II, III серій у 15 категоріях за вагою; гольф.

Ці категорії (серії) у зазначених видах спорту є справді комерційними, тому вони визнані професійними. Отже, на них поширюється законодавство про професійний спорт як вид підприємницької діяльності. Решта видів спорту визнаються непрофесійними й регулюються законодавством про любительський спорт. Завдяки такій градації в італійському законодавстві розв'язана проблема комерційно невигідних видів спорту і створена відповідна як правова, так і матеріальна база для їх розвитку.

Висновки. З огляду на зазначене вище, на наш погляд, необхідно в Україні визначити комерційні види спорту (наприклад, футбол, баскетбол, волейбол, бокс, теніс), на які буде поши-

рюватись законодавство про професійний спорт, а інші види спорту доцільно прирівняти до некомерційних. Такі дії зможуть забезпечити створення сприятливого режиму для функціонування й розвитку некомерційних видів спорту, які потребують свого особливого правового регулювання, відмінного від регулювання професійного спорту.

Ураховуючи визначені в законодавстві завдання та повноваження Міністерства молоді та спорту України, а також його роль у регулюванні спорту, воно має вирішувати питання про визначення статусності комерційних видів спорту, а відповідні Всеукраїнські федерації вже з визначених комерційних видів спорту можуть виділити професійні категорії (ліги).

Ще одним недоліком у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» є відсутність переліку комерційних (професійних) видів спорту, спортивних організацій, що діють у професійному спорті. Наявність такої прогалини, на нашу думку, ускладнює процес позабюджетного фінансування фізичної культури і спорту, усунення якої дасть змогу визначити порядок фінансування відповідно до норм законодавства.

Список використаних джерел:

1.Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3808-12.

2. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 28.09.2004 № 1148/2004. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004/print.

3. Фінансування фізичної культури та спорту: правовий аспект. Науковий блог «Острозька академія». URL: https://naub.oa.edu.ua/2012/finansuvannya-fizychnoji-kultury-ta-sportu-pravovyj-aspekt/.

4. Нікітенко С.В. Особливості фінансування фізичної культури та спорту в Україні. Держава та регіони. 2016. № 1 (53). С. 103–106.

5. Журило О.М. Напрямки розвитку позабюджетного фінансування фізичної культури і спорту. Экономический вестник университета: сборник научных трудов ученых и аспирантов. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/napryamki-rozvitku-pozabyudzhetnogo-finansuvannya-fizichnoyi-kulturi-i-sportu-v-ukrayini.

6. Фінансування фізичної культури і спорту. URL: http://www.life-prog.ru/ukr/1_8109_finansuvannya-fizichnoi-kulturi-i-sportu.html.